

GÖRÖG MÁRTA*

GONDOLATOK AZ EGYES KÖZSZEREPLŐI SZEMÉLYISÉG-MEGNYILVÁNULÁSOKHOZ

Tattay Levente kutatási területeinek megválasztásában mindig a kihívásokat kereste. A szellemi tulajdon jog témakörének kutatásával a polgári jog talán legdinamikusabb területét választotta, s helyezte vizsgálódásainak egyik központi magjává.¹ Kutatásainak másik szegmensében, a személyhez fűződő jogok és azok védelme területén is az újdonságnak számító egyes jogintézmények, illetve jogintézményi jellemzők nyűgözték le. 2007-ben, a Dialóg Campus Kiadó gondozásában mintegy háromszáz bírósági döntést feldolgozva, valamint a releváns jogelméleti állásfoglalásokat szintetizálva jelentette meg „a közszereplők jogvédelmének valamennyi jelentős aspektusát, eszközeit, jellegzetességeit bemutató, politikailag pártatlan jogi szakkönyvét”.² Tisztelegve Tattay Levente munkássága és életútja előtt, tanulmányom a közszereplők magán-, illetve nyilvánosság sférában való megnyilvánulásai jogi megítélésének egyes jegyeit vizsgálja.

* * *

* Egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék.

¹ Az elmúlt évek publikációit tekintve lásd különösen: A kereskedelmi nevek. *Gazdaság és Jog*, 2011. 18–21.; *Die Neuregelung des geistigen Eigentums in Ungarn*, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Internationaler Teil, 2010. 295–302. A merchandising, a szellemi alkotások jogának interdiszciplináris területe. *Magyar Jog*, 2010. 84–93.; *Intellectual property law in Hungary*, Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2009. 306.; A szellemi alkotások teljes körű újraszabályozása Magyarországon, *Iustum Aequum Salutare*, 149–164.

² TATTAY Levente: Előszó. In: TATTAY Levente: *A közszereplők személyiségi jogai*. Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2007. 10.

A személyiség megragadása magánjogi környezetben – személyiségi érték

Az egyes, akár abszolút, akár korlátozottan kizárólagos jellegű védelem, illetve azok magánjogi eszközeinek fellelése szempontjából determináló erőként a védelem tárgya, a védelemben részesülő jogi tárgy bír. A személyiségvédelem magánjogi eszközrendszerének értékelése, s a sérelem tipikus formáihoz való igazításának nehézségét épp a személyiség jogilag megragadhatatlan lényege jellemzi. A személyiség az egyes ember belső eredője, belső harmóniája, melyet a körülölelő környezet nem képes és nem is uralhat. A személyiség a természetes személy belső szabadsága. E szabadság lényegi jellemzője a jogi eszközökkel való körülhatárolhatatlansága. Hogyan részesüljék magánjogi védelemben mindaz, ami jogilag nem vonható uralom alá, a jog eszközeivel nem behatárolható?

A személyiség ‘egyedi volta’ pókhálót fon az absztrakciós igénnyel megjelenő személyiségfogalmak köré. A magyar jogelméletben jelentkező személyiségfogalmak megkérdőjelezhetetlenül annak hordozójaként a természetes személyt jelölik,³ s deklaráltan hangsúlyozzák az ember testi és szellemi összhangját, illetve személyiségének egységességét.⁴ *Tattay Levente* szintetizálva az általa megjelenített egyes személyiségfogalmakat személyiség alatt „az ember értékeit, mozgásterét, szabadságát, integritását testi és lelki egységét kifejező összetett jogi struktúrát”⁵ ért.

Ha az emberi személyiség jogilag nem megragadható, akkor miként lehet magánjogi védelem tárgya? Tehető fel joggal a kérdés. A személyiséget, avagy a természetes személy személyiségi értékeit részesítse a magánjog védelemben? A személyiség ezen sajátos jellemzője okán talán indokoltabb a személyiségi értékeket védelemben részesíteni. A személyiségi értékek magánjogi védelmének elismerése áthidaló erőként hathat az elhunyt személy „személyiségi jogi” védelemben részesíthetősége kapcsán támasztott kérdések kapcsán. Az

³ PETRIK Ferenc: *A személyiség jogi védelme A sajtó-helyreigazítás*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2001.; LENKOVICS Barnabás – SZÉKELY László: *Magyar polgári jog. A személyi jog vázlata*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2001. 14.; JOBBÁGYI Gábor: *Személyiségi és családi jog*. Budapest, Szent István Társulat, 2006. 63.; PETRIK Ferenc (szerk.): *A személyiség jogi védelme*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1992. 18.; Az új Polgári Törvénykönyv, a 2013. évi V. törvény e jogelméleti állásfoglalásnak megfelelően személyiségi jogok hordozójaként a természetes személyt, míg személyhez fűződő jogok hordozójaként a jogi személyt jelöli.

⁴ PETRIK i. m. 41.

⁵ TATTAY (2007) i. m. 15.

elhunyt személy jogképességének megszűnése alanyi jogainak megszűnését is eredményezve dogmatikailag kizárja az elhunyt személy személyiségi jogainak védelmét. Az elhunyt személy életpályája, erkölcsi, tudományos hagyatéka személyiségi értékeinek manifesztátumai. A német jogalkalmazási gyakorlat uralkodó felfogása szerint az elhunyt személy személyiségének védelme során az életben léte esetén követendő személyiségvédelmet kell fundamentumként tekinteni. Ezt az erkölcsi, etikai elvárást, kötelezettséget a jog eszközeivel is biztosítani szükséges, s ennek dogmatikai alapját biztosítja (többek között) az elhunyt személyiségi értékeinek védelme.

A személyiségi értékek védelmét befolyásoló újabb tendenciák

A személyiségi érték, személyiségi értékek védelemben részesíthetőségének, a jogi védelem tárgyaként való meghatározásának igénye felveti a személyiség információs társadalom, tömegmédia által felerősített jellemzői jogi értékelésének igényét. Az elmúlt években felerősödött a személyiség egyes vonatkozásainak kereskedelmi, elsődlegesen anyagi haszonszerzési célzatú felhasználása. Ez a felhasználás többféle módon jelentkezik. Jelenti többek között egyes, nagyobb nyilvánosságot kapó személyekkel szenzációhajhász megjelenést támogató módon interjú készítését ellenszolgáltatás ellenében, jogosulatlan képmás felhasználását címlapon való megjelentetés céljából, a társadalom széles körében ismert személyek nevének jogosulatlanul/avagy azok hozzájárulásával történő szerepeltetését a vagyoni forgalomban megjelenő árukon, termékeken, illetve szolgáltatások kapcsán. Ezek a megjelenések elsődlegesen az érintett személy személyiségi jegyeire, személyiségi értékeire alapoznak. Tipikusan e vonatkozásban az érintett személy személyéhez fűződő jogainak, elsődlegesen képmáshoz, hangfelvételhez való jogának másodlagos, kereskedelmi célzatú felhasználására kerül sor. E felhasználásokra az esetek egy részében az érintett hozzájárulása mellett, tipikusan ellenszolgáltatás fejében kerül sor, míg más részében azok hozzájárulása nélkül. A felhasználásból eredő haszon a felhasználónál csapódik le eladott példányszám, illetve termék, szolgáltatás esetén annak értékesítési mutatóinak növelőjeként. Nem vitatottan anyagi haszonszerzési célzattal kerül sor ezen felhasználásokra.⁶ E felhasználások eredménye-

⁶ Az esetleges méltánytalan helyzetek elkerülése érdekében a 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) a személyiségi jogok megsértésének objektív alapú szankciójaként bevezeti a megsértéssel elért vagyoni előny átengedésének követelését a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint. 2:51. § (1) bek. e) pont.

ként (is) megmutatkozik a személyiség vagyoni értéke. A személyiség vagyoni értékének felhasználása, hasznosítása körében megkötött szerződések tipizálás szempontjából lehetnek többek között a) merchandising, b) szponzorálási, c) franchise, illetve d) reklámszerződések.

A német jogelmélet a magánszférát érintő, magánszférához kapcsolódó szerződéseket aszerint ‘tipizálja’⁷, hogy a média milyen módon kívánja olvasóit az érintett közszereplő, közérdeklődésre számon tartott személy magánszférájáról tudósítani. E megkülönböztető jegy szerint tesz különbséget az interjú és a tudósítások, háttérbeszélgetések között. A személyes, magánszférát érintő információk közvetlen közlésének legmegfelelőbb eszköze az interjú, hiszen az érintett személy saját maga tudja mind tartamilag, mind formailag alakítani a személyét érintő közlést, beszélgetést. A tudósítások ezzel szemben az érintett személy közvetlen megjelenése, közvetlen megszólaltatása nélkül a hozzá kapcsolódó háttér-információkra épülnek, illetve a közszereplő korábbi mondatain, esetleg vele készült korábbi interjúkban elhangzottakon nyugszanak. A tudósítások körébe tartozik a közszereplők, prominensek családi életébe beengedést nyújtó ún. ‘Homestory’, mellett a nagyobb ‘eseményekről’, mint például esküvőről, gyermek születéséről tudósító ‘Event-Vertrag’. A háttérbeszélgetések a politikai közszereplők kapcsán nyernek nagyobb jelentőséget. Ezen utóbbi szerződések kapcsán kiemelt szerepet játszik a bizalom kérdésköre, melyet a német Sajtókódex kifejezetten rögzít. A német jogelmélet a tudósítást, háttérbeszélgetéseket, Homestoryt és Event-et érintő szerződések mellett ismeri az interjú és háttérbeszélgetésekre irányuló szerződések vegyes megjelenését, melyben foglalt megállapodás szerint a közszereplő az őt érő bizonyos eseményekről a sajtószervet tájékoztatja.⁸

A jogalkalmazási gyakorlat szerint a képmás, hangfelvétel nyilvánosságra hozatala kérdésében való állásfoglalás az érintett személy „rendelkezési joga”⁹, az érintett személy képmásának, hangfelvételének az engedély nélküli „felhasználása”¹⁰ jogellenesnek minősül. Az 1959. évi IV. törvény (továbbiakban: régi

⁷ Ezen szerződések a német jogelmélet szerint sui generis önálló szerződések azzal, hogy a jogirodalomban e szerződések jogi természetét tekintve számos konstrukció került kialakításra. Lásd: BEZZENBERGER: Verträge über die Privatsphäre. In: GÖTTING–SCHERTZ–SEITZ: *Handbuch des Persönlichkeitsrechts*. München, Verlag C. H. Beck, 2008. 716–718.

⁸ BEZZENBERGER: Verträge über die Privatsphäre. In: GÖTTING–SCHERTZ–SEITZ i. m. 712–715.

⁹ BH 1994. 127. (LB Pfv. IV. 21 327/1993.)

¹⁰ „Aki maga teszi önmagát a külső világ részévé bizonyos vonatkozásban, így a kortörténetben szerepet vállaló, vagy szerephez jutott egyén, az nem panaszkodhatik személyiségének sérelme miatt, ha képmását megfelelően – nem visszaélészerűen – felhasználják.” BALÁS P. Elemér: Személyiségi jog. In: SZLADITS Károly (főszerk.): *Magyar Magánjog. Első kötet*.

Ptk.) megfogalmazása szerint „képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához – a nyilvános közszereplés kivételével – az érintett személy hozzájárulása szükséges.”¹¹ Ezen kifejezések jelentéstartalma alapján, illetve a képmáshoz, hangfelvételhez való jog más személyhez fűződő, személyiségi jogokhoz való viszonyítása során láthatóan eltérő jellemzőkkel rendelkezik. Jóhírnévhez, illetve becsülethez való joggal, azok lényegi jellemzője, identitása okán nem lehet rendelkezni, nem lehet felhasználni.¹² E személyiségi értékek természete kizárja a velük való rendelkezés lehetőségét. Ezért önállóan, közvetlen vagyoni értékként nem jelennek meg a fentebb már jelzett területeken. Tisztán személyi értékkel bíró személyiségi jogok, személyiségi értékek. Lehet, hogy a „rendelkezési jog”, mint dologi jogi¹³, illetve a „felhasználás”, mint szerzői jogi sajátos terminus technicus alkalmazása nem szerencsés, ugyanakkor utal, és megfelelően kifejezi a jelzett egyes személyiségi jogok vagyoni természetét.

A közszereplő képmásának – hozzájárulása nélküli jogszerű – felhasználására csak közéleti szereplésével összefüggésben, közéleti megnyilvánulásai által meghatározott keretben, közéleti szerepvállalásának disszeminációja érdekében kerülhet sor. A közszereplői képmásfelhasználás azonban nem korlátozott, a közszereplő rendelkezhet képmása felett, s az őt magánszférájában való megnyilvánulása során ábrázoló fénykép közszereplői mivoltában való összefüggésben történő nyilvánosságra hozatala jogellenes.

Nem vitatottan a személyiség vagyoni értékű vonatkozásainak felhasználására közszereplőket, közszereplők személyiségét érintően kerül sor.¹⁴ Az ő sze-

Általános rész. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1941. 639.; BH 2002.261. (LB Pfv. IV. 21 356/1999.)

¹¹ Ptk. 80. § (2) bek.

¹² Ugyanakkor a képmás, hangfelvétel jogosulatlan felhasználása eredményezheti a jóhírnév sérelmét. Lásd: BH 2002.261. (LB Pfv. IV. 21 356/1999.)

¹³ A személyiségi jog emancipálódásának folyamatában éppen a személyi viszonyok dologi jogias jellegétől való megszabadulás jelentette a fő kihívást, hiszen korábban a személyiség magánjogi védelme dologi jogias köntösbe bújtatott.

¹⁴ Merchandising, kereskedelmi célzatú felhasználás/hasznosítás elsődlegesen az abszolút közszereplőket érinti, hisz a relatív közszereplők közszereplői minősége illékonyabb. A forgalmazó/gyártó piaci döntése befolyásolja a közszereplői megjelenés felhasználását, s számára értéktartóbb olyan közszereplőre építeni terméke, szolgáltatása marketingjét, aki abszolút közszereplői mivolttal rendelkezik. Az abszolút és relatív közszereplők közötti megkülönböztetést mind a magyar, mind a német jogelmélet ismeri, ugyanakkor ez a megkülönböztetés kevésbé bír relevanciával a jogalkalmazási gyakorlatban. A német judikatúrára mindez különösen nem oly régóta igaz, s a jogalkalmazási gyakorlat arra helyezi a hangsúlyt, hogy a sérelmet szenvedett személy nagy nyilvánosság előtt ismert-e. Az uralkodó német jogalkalmazási gyakorlatban eltűntek a különbségek az abszolút és relatív kortörténeti szereplők között, mára pusztán a „Person der Zeitgeschichte” áll a magánjogi védelem középpontjában. A német jogirodalomban, illetve a jogalkalmazási gyakorlatban a korábbi évek során a rela-

mélyiségük bír a vagyoni forgalomban olyan, anyagi hasznoszerzés reményét magában hordozó értékkel, mely kiváltja ezen vagyoni értékek jogszerű, avagy jogellenes felhasználását.¹⁵ A személyiség vagyoni értékének primátusa, az információs társadalom formáló hatása, a tömegmédia meghatározó, determináló jellege, a jogsértések intenzitása és iránya mind a közszereplőkről alkotott jogi felfogások újra-átgondolását igénylik.

Közzszereplő, közéleti szereplő

A személyiségvédelem nem értékelhető és nem vonatkoztatható el az adott történeti kortól, az uralkodó erkölcsi, etikai rendtől, társadalmi szokásoktól.¹⁶ Bár a régi Ptk. is utal a közzszereplőre, ugyanakkor sem a közzszereplő, sem a nyilvános közzszereplés fogalmi jegyeit nem rögzíti, s így a bírósági jogalkalmazási gyakorlatra, illetve a jogelméletre, jogirodalomra bízva annak kimunkálását. *Tattay Levente* közzszereplői fogalma szerint: „A közzszereplők azok a természetes vagy jogi személyek, amelyek a média közvetítésével nyilvános közéleti szereplést vállalnak, vagy – nyilvános szereplés híján – a közélet alakulására jelentős befolyással bírnak.”¹⁷ *Tattay Levente* fogalma elsődlegesen a médiában szereplők közzszereplői jogi minősítésére utal. Mellettük a maiori ad minus közzszereplők azok is, akik anélkül hatnak a társadalom szereplőire, a közélet alakulására, hogy közéleti megnyilvánulásaik elsődleges platformja a média lenne. *Petrik Ferenc* a közéleti szereplés megállapítása során nélkülözhetetlennek tekinti mind a „köz”, mind a „szereplés” szavak megfelelő jelentéstartalmú vizsgálatát.¹⁸ *Petrik Ferenc* szerint a fellépésnek a közéletben kell a

tív közzszereplők vonatkozásában kialakult néhány esetcsoport. Ezen esetcsoportok egyike az ún. „Begleiterrechtsprechung”, vagyis azon relatív közzszereplőket érintő jogesetek csoportja, akik valamely abszolút közzszereplő kísérijeként azzal együtt jelentek meg a nyilvánosság előtt. Lásd: Christian SCHERTZ: Das Recht am eigenen Bild. In: GÖTTING–SCHERTZ–SEITZ i. m. 225.

¹⁵ Lásd TATTAY (2007) i. m. 98–109.

¹⁶ Az egyes történeti korokhoz eltérő erkölcsi rendek párosultak, s ezek harmóniájához kapcsolódtak az egyes személyiségvédelmi eszközök, a személyiséget érő és sértő magatartások megítélése. A személyiségi jogok fellendülése idején a személyiségi jogsértéseket szemtől-szemben, sokszor párbaj útján rendezték. A személyiségi jogok újabb, illetve legújabb fellendülése a megváltozott társadalmi és történeti környezet okán eltérő, és fokozottabb hatású jogvédelmi eszközök igényét fogalmazza meg.

¹⁷ TATTAY (2007) i. m. 19.

¹⁸ Hangsúlyozást érdemel mindemellett, hogy a természetes, és jogi személy egyaránt közzszereplői minőséggel rendelkezhet.

nyilvánosság tudatos vállalásával abból a célból megtörténnie, hogy a személy valamit közvetítsen mások számára.¹⁹ A mások számára való közvetítés szükségessége a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatban a közéleti megnyilvánulás szűkebb vagy a tágabb társadalom életét, a helyi, vagy országos viszonyok alakulását befolyásoló jellemzőjeként jelenik meg. A Kúria jogegységi tanácsa ezen felfogásokat szintetizálta²⁰ az 1/2012. számú BKMPJE határozatában, s a jogegységi határozat meghozatala iránti indítvány tárgyának megfelelően hangsúlyozta a megnyilvánuló személy szándékának vizsgálatát. A közszereplői, közéleti szereplői minőség megállapíthatóságának objektív előfeltétele az érintett személy szándékának vizsgálata. Csak akkor válhat az érintett személy közszereplővé, ha magánszféráját elhagyva tudatosan vállalja személyiségének nyilvánosságszférában történő megnyilvánulását, tudatosan vállalja a közéleti szereplést. Mi magunk, gondolatiságunk, cselekedeteink eredményezik közszereplőként, közéleti szereplőként történő megjelenésünket. Önnön magunk belső döntési kompetenciája, személyiségünk belső, lényegi létéből fakadó lehetősége a nyilvánosság, közéleti szereplés tudatos vállalása. Bár cselekedeteink tesznek bennünket közszereplővé, ugyanakkor fontos e cselekedet közszereplésként való értékelést eredményező hatásának tudatos felvállalása.

A Ptk. a közszereplők egyes személyiségi jogi vonatkozásairól a képmás, hangfelvétel nyilvánosságra hozatala²¹ körében tartalmazott rendelkezést.²² A Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. törvényjavaslat visszatért a közéleti szereplő terminus technicushoz,²³ s kimondta, a „közéleti szereplő személyiségi jogának védelme a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogokat szükségtelesen nem korlátozhatja.”²⁴ A Ptk. fenntartotta a terminus technicust ért javasla-

¹⁹ PETRIK i. m. 138.

²⁰ „A joggyakorlat és a jogirodalom meghatározása szerint szereplésnek, ezen belül közszereplésnek az egyén önkéntes elhatározásán, autonóm döntésén alapuló olyan politikai, társadalmi, művészeti tevékenység, megnyilvánulás tekinthető, amelyet egy meghatározott cél, szűkebb vagy tágabb értelemben a helyi közösség vagy a társadalom életének befolyásolása érdekében fejt ki. Tehát a nyilvános közszereplés a közterületen való jelenlétnél, az ott zajló eseményekben való részvételnél szűkebb kategória, feltételezi a nyilvánosság előtt fellépő, megnyilvánuló személy erre irányuló szándékát.”

²¹ Ptk. 80. § (2) bek.

²² A német jogalkalmazás – többek között a magyarral hasonlatos – következetes gyakorlata szerint a „Person der Zeitgeschichte” képmása, hangfelvétele csak annak beleegyezésével hozható nyilvánosságra. A jogalkalmazási gyakorlatban többek között lásd: NJW 1992, 2084 „Talkmaster-Foto”; BGHZ 30, 7 „Caterina Valente”; BGHZ 26, 349 „Paul Dahlke”.

²³ T/7971. törvényjavaslat 2:44. §, 2:48. §; A Szakértői Javaslat még a nyilvános közszereplés, s annak alapján a közszereplő terminust alkalmazta. 2:115. § (3) b) pont.

²⁴ T/7971. törvényjavaslat 2:44. §

tot.²⁵ *Törő Károly* a közéleti szereplőt a közszereplés alanyaként azonosította,²⁶ a 36/1994 (VI. 24.) AB határozat ugyancsak a közszereplő szinonim kifejezéseként alkalmazza a közéleti szereplő²⁷ terminust. Az 57/2001 (XII. 5.) AB határozat „politikuskok, köztisztviséget betöltő vagy a közéletben szereplő személyek” becsületéről szól. Konkrét Legfelsőbb Bírósági döntés²⁸ a közéleti szereplést a közszerepléssel, s így a közéleti szereplőt a közszereplővel azonosítva, feltételül – *Petrik* felfogását képviselve – a fellépés közéletben való megtörténtét és célzatként a nyilvánosság tudatos vállalásával a mások felé való közvetítését megjelölve.

Közszereplő, közéleti szereplő – megnyilvánulásaiik személyiségszférához kötődése

A 60/1994. (XII. 24.) AB határozat értelmében: „A demokratikus államélet és közvélemény érdekében az állami tisztségviselők és más közszereplő politikusok alkotmányosan védett magánszférája másokénál szűkebb; különösen ki kell tenniük magukat mások kritikájának.” Az AB határozat ‘szűkebb magánszférával’ operál. A magánélet és magánszféra nem szinonim kifejezései, kifejeződései egymásnak.²⁹ Az Európai Emberi Jogi Egyezmény a magán- és családi élet, a lakás és a levelezés tiszteletben tartását deklarálja.³⁰ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának jogalkalmazási gyakorlata a magánélet védelemben részesítése kö-

²⁵ Ptk. 2: 44. §, 2: 48. § (2) bek.

²⁶ TÖRÖ Károly: *Személyiségvédelem a polgári jogban*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979. 547.

²⁷ 36/1994 (VI. 24.) AB határozat III. 1.

²⁸ BH 2004. 104.

²⁹ A Ptk. 2:43. § b) pontjában a magánélethez való jog védelmét deklarálja, ugyanakkor kapcsolódó indokolása a magánszféra tiszteletben tartásának kötelezettségét rögzíti.

³⁰ Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről 8. cikk – Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog.

1. Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.

2. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.

rében védi a magánszférát.³¹ Magánjogi szempontból a magánszféra a személy belső, immanens lényegéhez tapad, annak kontrollmentes belső lényege.

A svájci jogelmélet ‘Drei-Sphären-Theorie’-ja a védelemben részesítendő magánéletet³² három szféra területére osztja; a) az intim-, b) privát-, magánszférára, illetve c) a köz-, nyilvánosság-szférára. A személy legbelsőbb intim- és privátszférája ‘nem szűkíthető’, míg az Alkotmánybíróság által megjelölt szűkebb magánszféra lényegileg a svájci felfogás szerinti, magánélet részét képező nyilvánosság-szféra szűkítéseként fogható fel. A személy legbensőbb vonatkozásai, illetve azok külvilági megjelenései, így például családi élete, baráti kapcsolatai, személyisége kiteljesedését jelentő szabadidős programjai mind a belső lényegéhez, lényéhez kapcsolódnak, nem a nyilvánosság a célcsoportja. A közszereplés a társadalmi, közéleti nyilvánosság terrénuma.³³ A közszereplő közéleti megnyilvánulásai a társadalmi, közéleti szerepvállalás elfogadásával és felvállalásával teremtnék meg. A közéletben szerepet vállaló azonban e szerepvállalással együtt felvállalja a személye iránti érdeklődés intenzívebb megnyilvánulását is. A közéleti szereplés természetes velejárójaként fogja fel róla közéleti megnyilvánulásai során fényképfelvétel/fényképfelvételek, hangfelvételek készítését.³⁴ Ez az ábrázolás, közéleti mivoltának ábrázolása sem lehet azonban becsületsértő jellegű, jóhírnevére sérelmes, a közszereplőt nevetségessé tevő módon ábrázoló.

A közszereplői jogi minőség a közszereplő életperiódusai szerint vizsgálható, hisz például politikusok esetében a közéleti szerepléstől való visszalépésük közszereplői jogi minőségük megszűntével is jár.³⁵ Ezt eredményezi a jogirodalomban relatív közszereplőnek tekintett személyek esetén például a relatív közszereplői minőségüket megteremtő természeti esemény, televízió műsor, tehetségkutató hatásának elmúltja is. Közszereplő személyiségvédelmének tárgya a

³¹ GRABENWARTER: Europäische Menschenrechtskonvention, 3. Auflage. München, 2008. § 22 Rn. 6.

³² Lásd B. BRÜCKNER: Personenrecht des ZGB, Rn. 480. In: Michael BOHNE: Schweiz. In: GÖTTING–SCHERTZ–SEITZ i. m. 1140., 56. lj.

³³ Hasonló állásponton van Tattay Levente. Tattay Levente, elfogadva Törő Károly értelmezését, közszereplésnek tekint minden olyan megnyilvánulást, „amely befolyásolja a szűkebb vagy tágabb társadalom életét, a helyi vagy országos viszonyok kialakulását. Ez azért értelmezhető így, mert a társadalom tagjai igénylik, hogy a közéleti szereplők tevékenységét megismerjék, ezért a közszereplés elválaszthatatlan a nyilvánosságtól.” In: A közszereplők jó hírnevének védelme. *Gazdaság és Jog*, 2003/12. 21.

³⁴ „Aki egyszer a közszereplés messze világitó tógáját magára öltötte, nem panaszkodhat, hogy tógája messze világít. Bemocskolni azonban nem kell tőrnie.” GOLDBERGER József: Közszereplés és személyiségi jog. *Polgári Jog*, 1931/3. 134.

³⁵ Vonatkozásukban releváns szerephez jut a „felejtéshez való jog”.

közzszereplői jellemzővel bíró személyiségük. Az, hogy a nagy népszerűségnek, ismertségnek, elismertségnek örvendő, egyébként közzszereplő az adott, konkrét szituációban, élethelyzetben a nyilvánosság-szférájához tartozóan, avagy magánszférájához tartozóan nyilvánul meg, nem a közzszereplői jogi minőségét befolyásolja. A konkrét élethelyzet a közéleti személyiség³⁶ védelemben részesítendő szfératerületét határozza meg.³⁷ A közzszereplői minőség determinált a közzszereplő személyisége által, az élethelyzet a magánszférához, avagy a nyilvánosság-szférához, nyilvános közzszereplés, közéleti szerepléshez tartozás kérdésében bír döntő befolyással.³⁸

A Polgári Törvénykönyvhöz rendelt indokolás a közéleti szereplők személyiségi jogainak alacsonyabb védettségi szintjét rögzíti.³⁹ A feltett kérdésekre eddig adott válaszok természete átforgalmazódhat, ha más megközelítésbe helyezzük a közéleti szereplők személyiségi értékeit, személyiségét. A közzszereplők – akár politikus, akár művész, akár sportoló – személyiségét teljesíti ki közéleti szerepvállalása során. Közéleti szerepvállalását mintegy a személyisége determinálja. Magunk döntünk személyiségünk nyilvánosság előtti megjelenéséről, megnyilvánulásáról.⁴⁰ Közéleti szerepvállalásunk belső értékrendünket,

³⁶ A közéleti személyiség jogirodalomban való jelenlétére lásd: TÖRÖK Károly: *Személyiségvédelem a polgári jogban*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979. 19.

³⁷ Ezt a felfogást támasztja alá az Emberi Jogok Európai Bíróságának a von Hannover v. Germany ügyben hozott ítélete is no.59320/00.

³⁸ Ez vezethető le Szabó Máté állásfoglalásából is: „Nem arra kell tehát rámutatni, hogy valaki közzszereplő-e vagy sem, hanem arra, hogy az az adat, amelynek a nyilvánosságáról szó van, milyen mértékben, milyen intenzitással függ össze az illető közzszereplésével.” Lásd: SZABÓ Máté Dániel: Nyilvános magánszféra – Hol a határ? In: *Ünnepi kötet Sári János egyetemi tanár 70. születésnapja tiszteletére*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 2008. Szabó Máté Dániel személyes honlapjáról letöltve 2. o. Lásd még uő. 8. o. Konkrét bírósági ítéletben megjelenítve: „a közzszereplő képmása csak közzszerepléseivel összefüggésben, a közéleti megnyilvánulásai által meghatározott keretben, annak bemutatására használható fel az érintett hozzájárulása nélkül. A közzszereplő képmása ezért nem szabad felhasználás tárgya, nem szolgálhat különböző, a közzszereplő konkrét megnyilvánulásaitól független gondolati tartalmak, vélemények ilusztrálására.” BH 2006. 282.

³⁹ „Évtizedes elmaradást pótol a törvény azzal, hogy a közéleti szereplők személyiségi jogainak alacsonyabb védettségére vonatkozó – a bírói gyakorlat által már kidolgozott – szabályt törvényi szintre emeli, a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok érvényesülése érdekében.” Harmadik rész, Személyiségi jogok, IX. cím. Általános szabályok és egyes személyiségi jogokhoz fűzött indokolás.

⁴⁰ Ez fejeződik ki a Legfelsőbb Bíróság egyik konkrét, ítéleti indokolásában: „a felperes Horthy Miklós újratemetésén, amely jelentős társadalmi érdeklődést kiváltó esemény volt, a jelenlegi divat szerint már nem használatos, figyelemkeltő öltözetben jelent meg. Ezáltal – az esemény jellege folytán – saját maga fejezte ki azt, hogy közzszereplést vállal. [...] a felperes egy korábbi történelmi időszakot idéző, ezáltal feltűnő öltözetben való megjelenésével Horthy Miklós temetésén lényegében közzszereplést vállalt, és emiatt a képmása nyilvánosságra hozatalához való hozzájárulása szükségtelenné vált.” BH 1997. 578. Legf. Bír. Pfv. IV. 20.118/1996. sz.

személyiségünket tükrözi. Az érintett személy közéleti szerepvállalása magánéletének nyilvánosság térrénumába, nyilvánosság szférájába tartozó, hisz személyisége egyik kiteljesedési területe, személyiségi jellemzőinek nyilvánosság szférájában való megjelenése. Ha a közszereplő megnyilvánulása kívül esik a nyilvánosságon, a nyilvános szférán, érte ez utóbbi alatt a közéleti szerepvállalást is, úgy magánszférájában teljesedik ki, így különösen családi, baráti körben nyilvánul meg személyisége.

A közéleti szerepvállalásra önként, saját belső elhatározásra kerül sor, ismervé az azzal járó érdeklődés fokozott jelenlétét. A közszereplői mivolt fundamentális lényege a nyilvános tevékenység.⁴¹ A következetes és uralkodó bírósági jogalkalmazási gyakorlat alapján „a becsület és az emberi méltóság sérelmét a tényektől függetlenül, önkényesen alkotott, a más személyét kifejezőmódjában is indokolatlanul bántó (becsmérlő, megalázó) vélemény, a jó hírnév sérelmét pedig a valótlan és a közfelfogás szerint általában a személy hátrányos megítélését kiváltó, valótlan és sértő tény állítása, híresztelése, illetve a való tény hamis színben való feltüntetése okozza.”⁴² Hasonlatosan valamennyi személyhez ugyanúgy felléphet, ha a személyét, közéleti megnyilvánulását érő véleménynyilvánítás durva, bántó, lealacsonyító.⁴³ A nyilvánosság-szférából eredően a közéleti megnyilvánulásával, közszereplésével összefüggésben alkotott véleménnyel, illetve róla képmás, hangfelvétel készítésével és nyilvánosságra hozatalával kapcsolatosan válik mássá a közszereplő személyiségi jogi védelme.⁴⁴ Ez a ‘mátság’ a megengedett kritika határainak tágabb voltában keresendő.⁴⁵ A nyilvánosság térrénumába lépés a magánszférából való

⁴¹ Az Alkotmánybíróság több határozatában is kifejtett elvek alapján (...) a közhatalom gyakorlásában részt vevő személyek a tevékenységüket bíráló kritikai megnyilvánulások fokozottabb tűrésére kötelesek, és az esetleg túlzó vagy felfokozott hangvételű véleményt is elviselni tartoznak. Olyan elvárás azonban az Alkotmánybíróság sem fogalmazott meg, hogy a közszereplő a valótlan és sértő tény állítását is eltérni köteles.” Pfv.IV.20.314/2012/7. szám.

⁴² Pfv.IV.20.745/2010/4. szám.

⁴³ „Az értéktétel (vélemény, bírálat, jellemzés) csak akkor eredményezheti a jó hírnév sérelmét, ha közvetlenül vagy közvetetten tényállítást fejez ki, olyankor tehát, amikor valótlan tényállításokon alapszik, nyíltan vagy burkoltan ilyen tényállítást fejez ki, továbbá ha megtevesztő jellegű, téves következtetés levonására ad alapot. A kritériumokat ki nem merítő értéktétel – azaz a való tényekből levont következtetés – nem vezethet a jó hírnév sérelméhez, még akkor sem, ha mások nézeteivel ellentétes tartalmat hordoz. Amennyiben azonban az önkényes és nem felel meg az ésszerű gondolkodásnak, a gyakorlati tapasztalatoknak és a logika szabályainak, adott esetben értékelhető úgy, hogy a valóságot hamis színben tünteti fel, és ezzel a személyhez fűződő jogsérelem kimondására alapot adhat (BDT 2006.1376.).” Pécsi Ítéletábla Pf.I.20.403/2010/4. szám.

⁴⁴ Mindezen gondolatokat a természetes személy közszereplőre vonatkoztatva.

⁴⁵ 36/1994 (VI. 24.) AB határozat.

kilépés szándékával történik.⁴⁶ A közéleti szereplés (alapvetően) a nyilvánosság előtt zajlik. A nyilvánosságszférában létezés determinálja többek között nyilvános közszereplés esetén képmásról, illetve hangról közszereplői hozzájárulás nélküli felvételkedzés jogszerűségét. A hozzájárulás hiányában való jogszerű felvételkedzés és nyilvánosságra hozatal joga a közszereplő nyilvánosságszférában való jelenlétéből ered.

A jogirodalomban, jogalkalmazási gyakorlatban megjelenő, közszereplők 'alacsonyabb' személyiségvédelmének deklarációja a közszereplők nyilvánosságszférájával van összefüggésben. Ez a személyiségvédelem a véleménynyilvánítás szabadsága és a közszereplő mivoltukhoz tapadóan jelentkező a véleményt, kritikát megfogalmazók véleménynyilvánítás szabadsága és a közszereplő nyilvánosságszférájában megnyilvánuló személyiségi jogai egyensúlyától más. A Ptk. alapján: „A közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása a közéleti szereplő személyiségi jogainak védelmét méltányolható közérdekből, szükséges és arányos mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül korlátozhatja.”⁴⁷ A Ptk. korlátként való felfogást tükrözi.

A közszereplő magánszférában, intimszférában való jelenléte nélkülözi a nyilvánosságszférát, így nélkülözi a nyilvánosságszférában jelenlévő személyhez fűződő jogi specialításokat. A jogalkalmazási gyakorlatban ezen határok sokszor összemosódnak, nem láthatóak az éles kontúrok, s a bíróságok feladatává válik az elhatárolás megtétele. Az Emberi Jogok Európai Bírósága meghatározó jellegű, von Hannover v. Deutschland ítélete⁴⁸ lényegét tekintve e két szféra kontúrjainak pontosítására, tisztázására törekedve a német bírósági jogalkalmazási gyakorlatban is a magánszféra védelmének megerősödésével járt.⁴⁹

⁴⁶ Ugyanezen az állásponton Törő Károly is azzal az eltéréssel, hogy magánszféra helyett a magánélet köréből való kilépésként tekint a közéleti jellegű nyilvános tevékenységre. In: Törő Károly: Közéleti szereplés és személyiségvédelem. *Magyar Jog*, 1994/4.

⁴⁷ Ptk. 2: 44. §

⁴⁸ EGMR, Urt. v. 24.6.2004 – 59320/00 (von Hannover v. Deutschland)=NJW 2004, 2647.

⁴⁹ MÄRTEN: Entscheidungsanmerkung, Voraussetzungen einer zulässigen Berichterstattung über das Privatleben Prominenter. *Zeitschrift für das Juristische Studium*, 2/2012. 276. EGMR, Urt. v. 7.2.2010 – 40660/08 und 60641/08 (von Hannover v. Deutschland – Nr. 2).

Zárógondolatok

A ‘Nincs új a nap alatt’ örökérvényű mondata érződik napjainkban a tömegmédia és információs társadalom befolyásolta és formálta személyiségvédelem időszakában. Nincs új a nap alatt, hiszen *Warren/Brandeis* Harvard Law Review-ban 1890-ben megjelent tanulmánya⁵⁰ a right to privacy elismerésének indokoltságát a fotográfia technológiájának fejlődésében, illetve a bulvársajtó növekvő befolyásában látta.⁵¹ Mai társadalmi viszonyaink között ugyanezen kettős mozgatórugó él: az internet, másrésről a tömegmédia, bulvársajtó egyre szignifikánsabb jelenléte. A közszereplőket érő diskurzusok mindig a véleménynyilvánítás szabadságával összefüggésben jelentkező személyiségvédelmi állásfoglalások körében keresendők. A diskurzusok alapját adó egyes tényállások a közszereplői személyiségvédelem határait érik. Hol legyen a határa a közszereplő magánéleti, illetve közéleti szereplése között? Egyáltalán húzható-e ilyen határ közszereplők viszonylatában. A közéletben szerepet vállalók magánszférája, illetve nyilvánosságszférája keretében való megnyilvánulására irányuló személyiségvédelem eltérő színezetű. A nyilvánosság terrénumába lépve kilépnek a magánszféra kereteiből, személyiségük részeként tudatosan vállalva a nyilvánosságot. A közszereplői megnyilvánulások magánjogi értékelése során azt szükséges vizsgálni, hogy e megnyilvánulás, mely szfératerületre esik.

⁵⁰ Samuel D. WARREN – Louis D. BRANDEIS: The Right to privacy. *Harvard Law Review*, Vol. IV. December 15, 1890 No. 5.

⁵¹ „A pillanatok alatt elkészülő [instant] fotográfiák, a sajtóvállalkozások veszélyeztetik magán- és családi életünk szent birodalmát, és számos mechanikus szerkezet létezik, amelyek elterjedésével igaz lehet a mondás, amely szerint »amit az otthonod mélyén suttoysz, a háztetőkről fogják világgá kürtölni.«” WARREN–BRANDEIS 1984. 76.